

eiland woont, weer gansch verscheiden van dat van den Toradja op Celebes of den Minangkabauer op Sumatra. Het gaat buiten het verstandelijk ontwerpen, zooals wij dat kennen, om, het maken van die prachtige stoffen, van het welstandige mandenvlechtwerk, waarin het fruit ter markt wordt gedragen. Zoo bouwt de Balinees of de Batakker zijn huis of tempel in harmonie met dit heelal, zoo loopt het kind des lands en draagt de vrachten met zijn pikolstok en hij weet niet dat, noch waarom het schoon is. Doch wat de blanken doen valt uit den toon, al heeft ook zijn gemis aan verstandelijk onderscheiden het nadeel, dat hij zich niet stoot aan zaken, die menig blanke schrijnend vindt, van leelijke suikerfabrieken en bioscooploodsen tot nagedrukte en geïmporteerde sarongs toe. Het is al verstand bij den Westerling, het is al intuïtie waarin de Oosterling leeft. De Javaan speelt den gamelan, maar hij weet nauwelijks hoe, en waarom zóó en niet anders. En hij erft dat besef over — wij Westerlingen moeten het opschrijven, meten, uittellen, vastleggen. Pluizer! En hoever schieten wij daarbij soms niet het doel voorbij en maken van onze administreermanie doel? Op een keer vertelde ons een der Solo-sche prinszen, hoe er den vorigen dag weer iemand in den kraton was geweest, die aan een dik boek werkte met veel tabellen over de samenstelling, toonsoorten en trillingsgetallen van de gamelanmuziek. Nu kwam hij speciaal om één détail, hij moest nóg preciezer weten, hoe de Javanen dat nu deden. Den heelen dag bracht hij ermee door. Tevergeefs, met een dun lachje zei ons de pangéran — een beetje verlegenheid brak er misschien ook in door — : wij Javanen weten het niet altijd zelf zoo precies, ziet u?

Maar in onze steeds meer planmatige wereld is geen plaats meer voor iets ongewetens, iets onbewusts. Ontdekken wij zelf niet altijd weer het „geheim”, dat er geen is, van onze oude violen, en steekt het geheim niet iederen keer in wat anders? De een zoekt het in een vorm-onderdeel, een ander in de lak-soort of een dergelijk onderdeel der materie, en ofschoon ieder van hen weet dat de acoustiek in twee zalen, precies overeenkomstig gebouwd, toch niet dezelfde is, zoekt ieder naar het violengeheim, en zal nog menig dik boek over den gamelan geschreven worden zonder de ziel ervan maar eenigszins te benaderen.

De eenheid van den bewoner met het rythme van zijn land uit zich in alles. Zooals de baboe deinend loopt met haar parasolletje, de koelie zijn zware vrachten in een sukkeldrafje torst, de kinderen zich badend het water over het hoofd scheppen, zooals de hoveling hurkt voor den vorst en zijn eerbewijs, de sembah, in edele beweging maakt, is het alles harmonie. Dat is ook de bekoring die uitgaat van de stoeten van inlanders, de wegen langs trekkende in den morgen, op weg naar de markt. Sommigen dragen de vruchten van de gloeiende velden bij bossen op